

Asia: VN/16052/2021

Kulttuurin tulevaisuustyöryhmän raportti

Lausunnonantajan lausunto

Miten työryhmän raportti onnistuu sanoittamaan ja viestimään kulttuurialan tilannetta ja kehittämishaasteita alan jälleenrakennuksen ja vahvistamisen tarve huomioiden?

Audiovisual Producers Finland - APFI ry on av-tuotantoyhtiöiden edunvalvonta- ja tekijänoikeusyhdistys, jonka tehtävinä ovat suomalaisen audiovisuaalisen sisällöntuotantoalan tuottajien edunvalvonta, kansainvälistymisen edistäminen, tekijänoikeuksien kollektiivinen hallinnointi sekä alan tapahtumien ja kilpailujen järjestäminen. Edustamme kattavasti suomalaista tuotantoyhtiökenttää, jäseninämme on 118 elokuva-, televisio- ja mainoselokuvatuotantoyhtiötä, ja tekijänoikeusasiakkaina palvelemme lähes 300 oikeudenhaltijaa.

Kiitämme mahdollisuudesta antaa palautetta raportista. Arvostamme, että kulttuurialan haasteet ja toisaalta merkitys on tunnistettu ja on perustettu työryhmä miettimään konkreettisia toimia jälleenrakennukseen ja kehittämiseen. Raportissa on tunnistettu keskeiset kehittämiskohteet, mutta olisimme toki toivoneet, että työryhmään olisi kutsuttu myös av-alan yritysten edustaja. Av-sisällöt ovat koko kansan tavoitettava sekä taloudellisesti merkittävä kulttuurin laji ja tuotantoyhtiöillä on keskeinen rooli tuotantojen mahdollistajina, riskin kantajina, työllistäjinä ja työnantajina.

Av-alan liiketoimintaekosysteemi, johon sisältöjen tuotanto vaikuttaa, on kokonaisarvoltaan n. 2 miljardia euroa, ja alalla on valtionhallinnonkin toimesta tunnistettu edelleen merkittävää kasvupotentiaalia. Av-alan kasvun ja kansainvälistymisen vaikutukset näkyvät laajemmin kuin pelkästään elokuva- ja tv-tuotantoyhtiöiden tai ohjelmia esittävien tahojen menestyksessä; kasvulla on suoria positiivisia vaikutuksia myös laajaan alihankintapalveluita tarjoavaan kenttään, majoitus- ja matkailupalveluihin sekä Suomen maakuvaan.

Laajemminkin luovat alat ovat monin verroin suurempi työllistäjä kuin esimerkiksi metsä-, kemian- tai sähkö- ja elektroniikkateollisuus. Luovien alojen BKT-osuus on suurempi kuin esimerkiksi paperiteollisuudella, ravintola- ja majoitusalaalla, maataloudella tai tekstiiliteollisuudella. Osuus on kuitenkin alle EU:n keskitason ja tässä on vielä kasvuvaraa.

Koronapandemian vaikutukset ovat näkyneet erityisesti elokuvatuottajien ja koko elokuvien jakelun arvoketjun tilanteessa, kun elokuvateatterit ovat auenneet rajoituksitta vasta keväällä 2022, eivätkä yleisöt ole vielä löytäneet entisessä määrin elokuvien pariin teattereihin. Elokuvien julkaisuja on jouduttu siirtämään useita kertoja, jopa vuosilla, aiheuttaen loppuvuodelle 2022 valtavan ruuhkan (normaalin noin 30 kotimaisen elokuvan sijaan tänä vuonna julkaistaan 50 kotimaista elokuvaa), mikä on johtanut siihen, että suurin osa tuotannoista ei ole päässyt tavoitteisiinsa vaan ne ovat tuottaneet tappiota. Rahoittajien investoinnit ovat olleet kiinni useita vuosia julkaisua odottavissa tuotannoissa, mikä on vähentänyt yritysten mahdollisuuksia investoida uusien hankkeiden kehittelyyn.

Myös televisio-ohjelmien tuottajat ovat kärsineet epävarmuuden, riskien ja yllättävien kustannusten kasvaessa, vaikka korona-aikaan tv:n ja suoratoistopalveluiden kuluttaminen kasvoikin merkittävästi. Pandemia on vaikuttanut myös kansainväliseen kauppaan ja rahoituksen saamiseen, kun epävarmuus on tehnyt kaikista alan toimijoista varovaisempia investoimaan. Tuotantojen turvallisuudesta huolehtiminen, koronakoordinaattorit ja lisääntyneet sairauspoissaolot ja karanteenit ovat aiheuttaneet lisäkustannuksia, jotka ovat jääneet pitkälti tuotantoyhtiöiden katettavaksi.

Valtion koronatuet eivät valitettavasti tunnistanee av-alan erityispiirteitä eivätkä palvelleet oikeudenmukaisesti tappioita kärsineitä yrityksiä. Jälleenrakennukseen ja alan elvyttämiseen tähtäävät toimet ovatkin erittäin tärkeitä ja edelleen tarpeellisia, jottei alan yritysten kyky työllistää ja rahoittaa tulevia hankkeitaan vaarantuisi enää enempää.

Mitkä raportin toimenpide-esityksistä ovat mielestänne kaikkein tärkeimmät ja kiireellisimmät toteuttaa (max 5)?

1. Kulttuurialan työllisyyden parantamiseksi ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden edistämiseksi kehitetään alan rahoitusinstrumentteja ja tukijärjestelmiä
2. Toteutetaan AVMS-direktiiviin sisältyvä mahdollisuus velvoittaa av-sisältöjen välittäjät osallistumaan kotimaisen av-tuotannon rahoitukseen.
3. Lisätään kulttuurialan rahoitusta valtion talousarviossa ja valtion ja kuntien rahoituksen yhteisvaikutusta sekä kehitetään kannustimia yksityisen rahoituksen houkuttelemiseksi vahvistamaan kulttuurisektorin taloutta
4. Hallitus antaa vuonna 2023 alkavalla hallituskaudella eduskunnalle kulttuuripoliittisen selonteon
5. Vahvistetaan kulttuurialan tilasto- ja tietoperustaa sekä alan vaikuttavuuteen liittyvää monialaista tutkimusta.

Miten voidaan mielestänne vaikuttaa siihen, että työryhmän viestit tulevat huomioiduiksi ja esitykset toteutetuiksi mahdollisimman hyvin seuraavalla hallituskaudella?

On hienoa, että ministeriöiden virkahenkilöiden välinen yhteistyö yli hallinnonrajojen on lisääntynyt, mikä on näkynyt esimerkiksi av-alan kasvusopimushankkeen valmistelussa. Toivottavasti samaa nähtäisiin myös poliittisella puolella ja huomattaisiin, että yhteistyö edistää kaikkien tavoitteita.

Tavoitteissa on paljon eri alan toimijoidenkin tavoiteohjelmissa esiintyviä asioita, joten usealta suunnalta toistuvat viestit toivottavasti päätyvät lopulliseen hallitusohjelmaankin. Kulttuuripoliittinen selonteko toivottavasti tehdään useiden ministeriöiden yhteistyönä ja saadaan sillä huomioita Luovien alojen potentiaalille.

Av-alan kasvusopimusmalli on hyvä esimerkki siitä, että hallinnon ja alan toimijoiden välinen jatkuva dialogi lisää ymmärrystä ja auttaa viemään tavoitteet ja suunnitelmat konkreettisiksi toimenpiteiksi ja kohdentamaan toimet tehokkaasti.

Lukukohtaiset kommentit

Luku 1: Annamme kulttuurillemme sille kuuluvan arvostuksen. Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.

On hyvä, että kulttuurin ja liiketoiminnan turha vastakkainasettelu vähenee ja kulttuuri nähdään sen itseisarvon lisäksi myös kasvun ja hyvinvoinnin lähteenä. Luovien alojen kasvupotentiaali on jo tunnustettu ja raportissa ehdotetut toimenpiteet ovat erinomaisia konkreettisia toimia sen potentiaalin hyödyntämisen edistämiseksi. Tiivis dialogi alan toimijoiden kanssa on tärkeää, jotta nopeasti muuttuvassa maailmassa toimenpiteet ja resurssit kohdistetaan oikein.

Luku 2: Kasvatamme hyvinvointiamme investoimalla kulttuuriin. Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.

Kannatamme tavoitetta, että taiteen ja kulttuurin rahoitus nostetaan yhteen prosenttiin kaikista valtion talousarvion menoista vuoteen 2027 mennessä. Kuten raportissa todetaan, kulttuuriala on työvoimaintensiivinen ala, jonka positiiviset vaikutukset leviävät laajasti talouteen. Luovat alat tuottavat yhteensä noin 3,5 % BKT:stä ja työpaikoista. Kulttuuriin kohdistettu julkinen tuki palautuu yhteiskunnalle verotuloina ja hyvinvointia edistävinä hyötyinä. Esimerkiksi av-alan rahoitusinstrumentit, kuten Suomen elokuvasäätiön tuet ja Business Finlandin av-tuotantokannustin, ovat valtiolle kannattavia investointeja - ne tuottavat pelkästään verotuloina enemmän kuin vievät.

Alan kasvulle on tärkeää, että rahoitusinstrumentteja kehitetään yhdessä alan toimijoiden kanssa vastaamaan paremmin tarpeita ja luodaan erilaisia kannustimia myös yksityisten investointien houkuttelemiseksi. Av-alan käynnisteillä oleva Kasvusopimus-malli on hyvä foorumi tähän ja toivottavasti mallina kopioitavissa myös muille luoville aloille. Rahoitusinstrumentteja tulee ohjata

siihen suuntaan, että ne edesauttavat IP:n säilymistä Suomessa ja suomalaisten ideoiden ja osaamisen vientiä, ei pelkkää alihankintaa.

Esimerkiksi vuonna 2017 käynnistynyt av-tuotantokannustin on merkittävästi edesauttanut suomalaisen tuotanto-osaamisen ja erityisesti kotimaisen draaman nousua vientituotteeksi. Ennen koronapandemian aiheuttamaa liikevaihdon laskua av-alan tuotantoyritysten yhteenlaskettu liikevaihto oli kasvanut vuodesta 2016 alkaen yli 40 % vuoteen 2019 (lähde Business Finland/VTT). Tuotantopalveluiden ja jälkituotannon liikevaihto on moninkertaistunut tänä aikana. Av-tuotantokannustin on tuonut Suomeen v. 2017 alkaen kymmeniä miljoonia euroja ulkomaisia investointeja. Kannustimen rahoitus tulee vakiinnuttaa ja nostaa tasolle, joka mahdollistaa kansainvälisten investointien jatkumisen myös suomalaisiin tuotantoihin.

Luku 3: Tuemme tekijöitä ja vahvistamme samalla talouttamme.

Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.

Tuki-instrumenteissa on tärkeää tunnistaa alan erityispiirteet. Myös sisältöinnovaatiot tulisi tunnustaa innovaatioiksi eikä tukea pelkästään teknologiaan tai prosesseihin liittyvää kehitystä.

Kannatamme ehdottomasti raportissa esitettyä toimenpidettä siitä, että toteutetaan AVMS-direktiiviin sisältyvä mahdollisuus velvoittaa av-sisältöjen välittäjät osallistumaan kotimaisen av-tuotannon rahoitukseen. Sillä varmistetaan Suomen kilpailukykyä ja lisäksi se tuo lisää mahdollisuuksia kehittää suomalaistuotantoja kansainväliselle tasolle. Av-tuottajat näkevät, että erityisesti investointivelvoitteen ohella kerättävä suoratoistomaksu hyödyttäisi alaa laajimmin ja tasapuolisesti ja toivottavasti mahdollistaisi myös uusien sisältölajien nousemisen vientituotteiksi.

DSM-direktiivin implementoinnissa on Perustuslakivaliokunnan mietinnön mukaisesti tärkeää, että uudesta laista saadaan mahdollisimman selkeä ja yksiselitteinen, silloin myös liiketoiminnan ennakointi on mahdollista. Myös sopimusvapauden kunnioittaminen on keskeistä.

Luku 4: Teemme tarvittavat rakenteelliset uudistukset freelancereiden työskentelyolosuhteiden parantamiseksi.

Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.

Erilaisten toimeentulomallien tunnistaminen ei ole enää vain kulttuurialan haaste vaan epätyypilliset työsuhteet yleistyvät koko yhteiskunnassa. Tekijän tulisi saada valita työsuhteensa tyyppi tilanteensa mukaisesti (työsuhde vs. toimeksiantosuhde), eikä toimeentulomuotojen vaihtelevuus saa aiheuttaa kannustinloukkua tai esteitä työllistymiselle.

Luku 5: Tarjoamme kaikille suomalaisille tasavertaiset mahdollisuudet nauttia kulttuurista.

Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.

Elokuvat ja televisio-ohjelmat ovat erittäin helposti ja tasavertaisesti koko maassa kaikille yleisöille saavutettavissa oleva kulttuurin muoto. Elokuvat ja julkiset tuet pitävät pystyssä 130 paikkakunnalla toimivia elokuvateattereita, jotka ovat pienillä paikkakunnilla usein ainoa esittävä kulttuurille omistettu tila. On hyvä, että Suomen elokuvasäätiö tukee elokuvateattereiden esitystekniikan päivitystä ajan tasalle ja huomioi näiden tarpeet myös sisällöllisesti rahoituspäätöksissään.

Medialukutaito on nykyisessä informaatiotulvassa entistäkin tärkeämpää ja esimerkiksi Koulukino tekee tärkeää työtä sen edistämiseksi kouluissa ja varhaiskasvatuksessa. Myös av-tuottajat tekevät toimenpiteitä, jotta av-sisältöjen opetuskäyttöä voidaan tehdä helpommaksi opettajille, mutta myös kuntien tulisi huomioida nämä kulttuurin lajit kulttuurikasvatussuunnitelmissaan ja varmistaa koulujen resurssit, jotta ne voivat hankkia sisältöjä laillisesti ja mm. ostaa tarvittavia sopimuslisenssejä.

Kulttuuriala on monin tavoin alitilastoitua eikä esimerkiksi Tilastokeskuksen data tunnista kaikkia toimenkuvia tai toimialalla toimivia yrityksiä. Kulttuurialan tilasto- ja tietoperustan sekä alan vaikuttavuuteen liittyvän tutkimuksen vahvistaminen onkin erittäin kannatettavaa.

Kuulasmaa Laura
Audiovisual Producers Finland - APFI ry